

РОЗДІЛ 2. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН: НОВІТНІ ПІДХОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 378:37.011.3-051: 78.001.82

Проворова Є. М.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ НА ЗАСАДАХ ПРАКСЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

У статті акцентовано увагу на педагогічних умовах організації методичної підготовки майбутніх учителів музики до співацької діяльності на засадах праксеологічного підходу, зокрема на спонуканні майбутніх учителів музики до креативного самовираження в музично-педагогічній діяльності засобами інтерактивного навчання; оптимальному поєднанні теоретичного і практичного компонентів підготовки з проєкцією на майбутню продуктивну діяльність; інтеграції різновидів діяльності студентів, спрямованих на виконання дій творчо-педагогічного характеру; використанні у педагогічній практиці форм, методів і засобів мистецьких інновацій, новаторства та самоосвіти; створення нових оригінальних методів навчання музики.

***Ключові слова:** майбутній учитель музики, методична підготовка, методична підготовленість, педагогічні умови, праксеологічний підхід, освітній процес, співацька діяльність.*

Активне входження України у світовий культурно-освітній простір актуалізує потребу забезпечити конкурентоспроможність, професійну мобільність учителів музики на національному та міжнародному ринку праці. Такі вимоги загострюють увагу до кожної зі складових професійної підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах і, зокрема, методичної підготовки майбутніх учителів музики. Цей системоутворюючий компонент визначає рівень засвоєння методичних та інтегративних знань і умінь, сформованість професійно-методичних навичок, має забезпечувати відповідний рівень методичної підготовленості до мистецько-педагогічної, зокрема, співацької діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі. У зв'язку з підвищенням уваги до продуктивної фахової діяльності, що з мінімальними ресурсними витратами дозволяє досягти очікуваного результату, сприяє формуванню здатності педагога до самовизначення, самоактуалізації, саморозвитку, актуалізується необхідність упровадження в освітній процес музично-педагогічних факультетів інноваційних педагогічних підходів, у тому числі праксеологічного підходу [2, с. 12].

Теоретичний аналіз наукових джерел, вивчення практичного досвіду методичної підготовки студентів – майбутніх учителів на музично-педагогічних факультетах у вищих педагогічних навчальних закладах України дали змогу виявити низку суперечностей, зокрема між вимогами суспільства до нової якості методичної підготовки майбутніх учителів музики та недостатньою спрямованістю освітнього процесу на формування методичної підготовленості до співацької діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі; потенційними можливостями і важливістю побудови змісту методичних дисциплін з урахуванням динамічних змін у музичному мистецтві, інновацій у музичній педагогіці, музичній психології, методиці та недостатньою міжпредметною інтеграцією їхнього змісту для формування методичної підготовленості майбутніх учителів музики. Подолання означених у проведеному констатувальному експерименті суперечностей потребує наукового обґрунтування педагогічних умов організації методичної підготовки майбутніх учителів музики на засадах праксеологічного підходу.

Актуальним проблемам теорії та методики музичного навчання, методичної підготовки майбутніх учителів музики присвячені дослідження Е. Абдулліна, О. Апраксіної, А. Козир, Л. Масол, В. Орлов, О. Отич, Г. Падалки, Т. Рейзенкінд, О. Ростовського, О. Щолокової, В. Федоришина та ін. Н. Цюлюпа досліджує педагогічні умови формування

методичної компетентності майбутнього вчителя музики в процесі інструментальної підготовки [7], Н. Барсукова - педагогічні умови виконавської майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва [1], В. Лабунець - педагогічні умови упровадження системи інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики в освітньо-виховний процес ВНЗ [4]. Сутність праксеологічного підходу у педагогічній, методичній підготовці вчителя досліджують Т. Бодрова, І. Колесникова, А. Малихін, А. Марон, Л. Монахова, Т. Садова, Є. Титова та ін.

Мета статті. У межах статті на основі аналізу, систематизації, узагальнення наукових джерел, аналізу педагогічного досвіду окреслимо педагогічні умови організації методичної підготовки майбутніх учителів музики до співацької діяльності на засадах праксеологічного підходу.

Зазначимо, що поняття «умова» у словниково-довідникових та монографічних джерелах характеризують як необхідну обставину, умову, від якої що-небудь залежить; правила, встановлені в будь-якій сфері життя і діяльності [5, с.685]; сукупність явищ зовнішнього чи внутрішнього середовища, що, ймовірно, впливає на розвиток конкретного психічного явища, яке опосередковується активністю особистості, групою людей [3, с. 206].

Науковий інтерес становлять педагогічні умови як суттєві внутрішні і зовнішні впливи, чинники, фактори, обставини, органічно взаємопов'язані між собою практичні дії суб'єктів учіння [6]. Особливості педагогічних умов формування методичної підготовленості майбутніх учителів музики до співацької діяльності визначаємо з урахуванням змісту професійної діяльності, змісту методичної підготовки, специфіки компонентів методичної підготовленості майбутніх учителів музики. Ураховуємо також риси і принципи праксеологічного підходу: цілісності, вибору ефективних методів, засобів і форм діяльності, зорієнтованості освітнього процесу на досягнення студентами якісних показників у співацькій діяльності, антропоцентризму, персоналізації фахового розвитку, реалізації міжпредметних і внутрішньопредметних зв'язків, традиційності і новаторства, педагогічного оптимізму, продуктивності, успішності, розвитку індивідуальності студента.

Методичну підготовленість майбутнього вчителя музики на засадах праксеологічного підходу розглядаємо як цілісне особистісне утворення, що відображає систему потреб, мотивів, творчої уяви, ціннісних орієнтацій, здатність до трансляції або створення інновацій, імпровізації, прогнозування результатів своєї діяльності; високий рівень інформативної обізнаності в галузі музичного мистецтва та методики, умінь володіти голосом, мімікою, жестами, прийомами і методами генерування та аналізу ідей успішно застосовувати праксеологічні педагогічні технології, що забезпечують успішність співацької діяльності. Компонентами методичної підготовленості майбутніх учителів музики визначено мотиваційно-ціннісний, емоційно-вольовий, когнітивно-рефлексивний, креативно-проективний, поведінково-виконавський, особистісно-результативний, перцептивно-комунікативний, кожний із яких характеризується змістовим наповненням.

Важливе місце у мотиваційно-ціннісному, особистісно-результативному компонентах займає система професійно та особистісно значущих норм та цінностей, ідеалів та ціннісних орієнтацій студентів. Основу музично-педагогічної та співацької діяльності складає взаємодія з творами мистецтва, що є носіями емоційного досвіду людства тому емоційно-чуттєва, когнітивно-рефлексивна, поведінково-виконавська сфера відіграє надзвичайно важливу роль у методичній діяльності майбутнього вчителя музики. Когнітивно-виконавський, перцептивно-комунікативний компоненти характеризуються такими складниками, як здатність до втілення художньо-образного змісту вокальних творів; уміння здійснювати педагогічну та музично-виконавську імпровізацію.

Аналіз наукових джерел [1-2; 4; 6-7], стану сформованості компонентів методичної підготовленості майбутніх учителів музики у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, Кіровоградському, Глухівському, Ніжинському, Сумському педагогічних університетах дозволив виявити педагогічні умови, реалізація яких сприяє ефективній організації методичної підготовки майбутніх учителів музики на засадах праксеологічного підходу. Ідеться, зокрема, про спонукання студентів до креативного

самовираження в музично-педагогічній діяльності засобами інтерактивного навчання; оптимальне поєднання теоретичного і практичного компонентів підготовки з проєкцією на майбутню продуктивну діяльність; інтеграція різновидів діяльності студентів, спрямованих на виконання дій творчо-педагогічного характеру; використання у педагогічній практиці форм, методів і засобів мистецьких інновацій, новаторства та самоосвіти. Основу вище означених умов складають «якість», «успішність», «продуктивність», «результативність», «ефективність» як орієнтири для практичного здійснення діяльності; «педагогічна рефлексія» і «педагогічний аналіз» як прояв характеристик педагогічної діяльності; «цілеспрямованість», «проєктивність», «конструктивність», «нормативність», «технологічність», «методичність», «практичність», «осмисленість», що проявляються за умови правильної організації педагогічної діяльності; «стратегія педагогічної діяльності», «логіка педагогічної діяльності», «професійні дії», «педагогічна технологія», «педагогічна техніка», педагогічна ситуація», «педагогічна взаємодія», «педагогічна функція», професійно-педагогічна позиція», що визначають організаційно-процесуальну складову поведінки, продуктивність функціональних ролей і позицій учителя в освітньому процесі; «педагогічний досвід», «професійна поведінка», як дієві інструменти рефлексії.

Спонування студентів до креативного самовираження в музично-педагогічній діяльності засобами інтерактивного навчання зумовлений необхідністю формування мотивації студентів до засвоєння знань загальнодидактичних і специфічних принципів, загальнонаукової методології, до обізнаності методологічних норм та умінь їх застосовувати в процесі вирішення проблемних ситуацій, формування здатності до інноваційної діяльності, умінь прогнозувати, проєктувати та управляти освітнім процесом. Креативно-проєктивний компонент методичної підготовленості характеризується такими складниками, як здатність критично осмислювати музичний матеріал; умінь добирати оптимальні творчі технології; володіння методами розвитку творчих здібностей; творчий підхід до виконання завдань; здатність до осягнення, трансляції інновацій; спроможність створення інновацій у процесі професійної діяльності; володіння прийомами і методами генерування та аналізу ідей; умінь оцінювати свій професійний рівень, планувати, організувати й контролювати свої дії. Тому реалізація умови забезпечується дотриманням принципів новизни змісту і проблемності, що дозволяє ознайомлюватися з новими поняттями, досліджувати, інтерпретувати музичні смисли тощо. Акцентуємо увагу на такій складовій креативності, як дивергентне мислення (здібність породжувати оригінальні ідеї), а створення на факультеті сприятливої психологічної атмосфери забезпечує звільнення студентів від внутрішньої скутості, стимулює упевненість у власному потенціалі.

Інтерактивне навчання («interactive learning», тобто навчання на основі взаємодії студента як повноправного учасника навчального процесу з навчальним оточенням, навчальним середовищем) дозволяє застосувати діалогові технології (проблемно-пошукові діалоги, вокально-комунікативні тренінги, імітаційні та рольові ігри («Я – виконавець естарадної пісні», «Я – виконавець народної пісні», «Я в музично-педагогічній діяльності», «Музика в мені» та ін.), завдання на проблемні ситуації («Невпевненість перед виступом», «Настрій після концерту», «Експресія твору» та ін.).

Актуальною проблемою залишається забезпечення такої педагогічної умови, як оптимальне поєднання теоретичного і практичного компонентів підготовки з проєкцією на майбутню продуктивну діяльність, координація і взаємодія між практичною підготовкою майбутніх учителів музики і музичним навчанням школярів, тому під час занять з методики навчання музики акцентуємо увагу як на вивченні, узагальненні й використанні досягнень мистецько-педагогічної науки у музичному навчанні учнів, так і на формуванні умінь планувати результат, визначати шляхи його досягнення, аналізувати ефективність проведених дій шляхом виконання вокально-виконавських, вокально-педагогічних завдань.

Освітня функція міжпредметних зв'язків полягає у формуванні цілісної системи знань, розвивальна і виховна функції забезпечують самостійність, пізнавальну активність, різноманітність і глибину інтересів до майбутньої співацької діяльності. Вивчення навчальних дисциплін на засадах міжпредметної інтеграції та інтеграція різновидів освітньої

діяльності студентів на мистецькому факультеті дозволяє більш ефективно організувати освітній процес, основними ознаками якого є конкретність мети, цікавість, доступність; достатність часу для вирішення поставлених завдань і підготовки портфоліо творчих досягнень студентами; адекватність методів, засобів та організаційних форм навчання поставленим цілям; створення сприятливої атмосфери під час навчання; почуттєва виразність й емоційна насиченість режисури педагогічної дії; педагогічна ініціатива як основа режисури педагогічної дії.

Один із рівнів дидактичної інтеграції – це створення інтегрованого курсу «Основи музично-педагогічної праксеології», що є логічним доповненням музичних, педагогічних, методичних дисциплін. Курс спрямований на розвиток бажання поглиблювати свої знання щодо методики викладання предмету, вдосконалювати набуті вміння та навички формування таких умінь: аналізувати сучасні психолого-педагогічні підходи ефективності навчання; ставити навчальні цілі, розробляти план уроку музики, ефективно використовувати різні методи навчання; творчо підходити до вирішення навчальних задач. Операційний аспект передбачає оволодіння основними методами організації музичного навчання і виховання школярів на уроках та під час позакласної роботи шляхом вивчення передового педагогічного досвіду. Творчий аспект передбачає оволодіння навичками педагогічної імпровізації, композиційно-режисерськими вміннями, виразністю та емоційністю виконання музичних творів, художньо-образною мовою, елементами співацької майстерності. Зміст дисципліни включає широкий спектр практичних і творчих завдань, що спрямовані на створення музично-праксеологічного навчального середовища, професійну самореалізацію студентів.

Основними формами і видами практичної роботи на заняттях з музично-методичних дисциплін визначено мікроситуації педагогічної взаємодії, музично-педагогічні етюди, елементи уроків, уроки в соціоігровому стилі, відеосемінар, двосторонній діалог-аналіз уроку, що є однією з педагогічних умов організації методичної підготовки майбутніх учителів музики на засадах праксеологічного підходу. Передбачено також взаємообмін педагогічними технологіями під час науково-практичних конференцій, методичних рад, предметних методичних об'єднань, методичні семінари й практикуми з музично-освітніх проблем, роботу проблемних груп, майстерень з музичного мистецтва тощо, мета залучення студентів до яких полягає у формуванні виконавської техніки, культури музичного слуху, музичної уваги, уяви, музичного мислення, сценічного перевтілення. Для формування досвіду емоційно-ціннісного ставлення до співацької діяльності важливу роль відіграють творчі майстерні досвідчених педагогів, що стимулюють розвиток музично-виконавських, інтерпретаційних умінь, необхідних особистісно-професійних якостей, під час яких студентів залучаємо до тематичних заходів, створення і роботи з відеозаписами концертних виступів видатних виконавців.

Отже, аналіз, узагальнення наукових джерел, аналіз дослідно-експериментальної роботи на музично-педагогічних факультетах вищих педагогічних навчальних закладів України дає підстави означити й обґрунтувати педагогічні умови організації методичної підготовки майбутніх учителів музики до співацької діяльності на засадах праксеологічного підходу: спонукання майбутніх учителів до креативного самовираження в музично-педагогічній діяльності засобами інтерактивного навчання; оптимальне поєднання теоретичного і практичного компонентів методичної підготовки з проекцією на майбутню продуктивну діяльність; інтеграція різновидів діяльності студентів на музично-педагогічному факультеті; використання в освітньому процесі форм, методів і засобів мистецьких інновацій, новаторства та самоосвіти. Особливості педагогічних умов визначено з урахуванням змісту професійної діяльності, змісту методичної підготовки, специфіки мотиваційно-ціннісного, емоційно-вольового, когнітивно-рефлексивного, креативно-проективного, поведінково-виконавського, особистісно-результативного, перцептивно-комунікативного компонентів методичної підготовленості майбутніх учителів музики.

У межах наступних статей розкриємо результативність педагогічних умов з метою формування методичної підготовленості майбутніх учителів музики під час формувального експерименту.

Література

1. Барсукова Н. С. Педагогічні умови формування виконавської майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва: автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Н.С.Барсукова. – Мелітополь, 2015. – 21 с.
2. Колесникова И.А. Педагогическая праксеология: пособие для студ. высш. вед. учеб. заведений / И.А. Колесникова, Е.В. Титова. - М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 256 с.
3. Краткий психологический словарь / [ред.-сост. Л. А. Карпенко]; под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – 2-изд., расш., испр. и доп. – Ростов н /Д : Фенникс, 1999. – 505 с.
4. Лабунець В.М. Інтегроване навчання майбутніх учителів музики: теорія та практика / Лабунець В.М., Карташова Ж.Ю., – Кам'янець-Подільський, 2013. – 200 с.
5. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М.: Азъ, 1992 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.onlinedics.ru/slovar/ojegov/k/kommunikatsija.html>. – Загл. с экрана. – Язык русс.
6. Пехота О. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О. Пехота, А. Кіктенко. – К.: А.С.К., 2000. – 256 с.
7. Цюлюпа Н. Педагогічні умови формування методичної компетентності майбутнього вчителя музики в процесі інструментальної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання» / Н. Цюлюпа. – К., 2009. – 20 с.
8. Хуторской А.В. Педагогическая инноватика: учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений / А.В. Хуторской. – М.: Издательский центр "Академия", 2008. – 256 с.

Reference

1. Barsukova N. S. Pedagogični umovi formuvannya vikonavs'koj' maysternosti maybutn'ogo vchitelya muzichnogo mistetstva: avtoref. dis. ... kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 – teoriya i metodika profesijnoj' osviti/ N.S.Barsukova.- Melitopol', 2015.-21 s.
2. Kolesnikova I.A. Pedagogičeskaya prakseologiya: posobiye dlya stud. vyssh. ved. ucheb. zavedeniy / I.A. Kolesnikova, Ye.V. Titova. – M.: Izdatel'skiy tsentr «Akademiya», 2005. – 256 s.
3. Kratkiy psikhologičeskij slovar' / [red.-sost. L. A. Karpenko]; pod obshch. red. A. V. Petrovskogo, M. G. Yaroshevskogo. – 2-izd., rassh., ispr. i dop. – Rostov n /D : Fenniks, 1999. – 505 s.
4. Labunets' V.M. Íntegrovane navchannya maybutn'ikh uchiteliv muziki: teoriya ta praktika / Labunets' V.M., Kartashova Zh.YU., – Kam'yanets'-Podil's'kiy, 2013. – 200 s.
5. Ozhegov S. I. Tolkovyy slovar' russkogo yazyka / S. I. Ozhegov, N. Yu. Shvedova. – M.: Az", 1992 [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa : <http://www.onlinedics.ru/slovar/ojegov/k/kommunikatsija.html>. – Zagl. s ekrana. – Yazyk russ.
6. Pêkhota O. Osvitní tekhnologii: navch.-metod. posib. / O. Pêkhota, A. Kíktenko. – K.: A.S.K., 2000. – 256 s.
7. Tsyulyupa N. Pedagogični umovi formuvannya metodichnoj' kompetentnosti maybutn'ogo vchitelya muziki v protsesi instrumental'noj' pidgotovki : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk : spets. 13.00.02 «Teoriya ta metodika muzichnogo navchannya» / N. Tsyulyupa. – K., 2009. – 20 s.
8. Khutorskoy A.V. Pedagogičeskaya innovatika: ucheb. posobiye dlya stud. vyssh. ucheb. Zavedeniy / A.V. Khutorskoy. – M.: Izdatel'skiy tsentr "Akademiya", 2008. – 256 s.

В статье акцентировано внимание на педагогических условиях организации методической подготовки будущих учителей музыки к певческой деятельности на основе праксеологического подхода, в частности на побуждении будущих учителей музыки к креативному самовыражению в музыкально-педагогической деятельности средствами интерактивного обучения; оптимальном сочетании теоретического и практического

компонентов подготовки с проекцией на будущую продуктивную деятельность; интеграции разнovidностей деятельности студентов, направленных на выполнение действий творчески-педагогического характера; использовании в педагогической практике форм, методов и средств художественных инноваций, новаторства и самообразования; создание новых оригинальных методов обучения музыки.

Ключевые слова: будущий учитель музыки, методическая подготовка, методическая подготовленность, педагогические условия, праксеологический подход, образовательный процесс, певческая деятельность.

On the basis of analysis, systematization and generalization of scientific sources, analysis of experimental and scientific work at musical and pedagogical faculties of higher educational institutions of Ukraine are outlined pedagogical conditions of future teachers of music method cal preparation organizational process based on the praxeological approach. The attention is focused on the prompting process of future teachers of music to creative expression in music and teaching activities by means of interactive learning; optimal combination of theoretical and practical components of training in projection for future productive activities; integration of students' various activities directed at actions of creative and educational nature; usage of forms, methods and means of artistic innovations in teaching practice, innovation and self-education; the creation of new original methods of teaching music. The features of pedagogical conditions are defined according to the contents of professional activities of methodical preparation, specific motivational value, emotional and volitional, cognitive-reflective, creative and projective, behavioral, personality-effective, perceptual-communicative components of future music teachers' methodical training.

Keywords: future music teacher, methodical preparation, methodological training, pedagogical conditions, praxeological approach, educational process, singing activity.

УДК 378.016:78

Дворник Ю. Ф.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Стаття присвячена розгляду питання формування творчого мислення як доміантної якості творчої особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва. Наголошується, що сучасне суспільство потребує фахівців, які б вільно володіли новітніми технологіями, самостійно мислили, генерували оригінальні ідеї та приймали неординарні рішення.

Творче мислення розглядається як вища форма продуктивного мислення особистості, як основа розуміння і пізнання музичного мистецтва, що забезпечує глибину осягнення змісту художніх образів, розширює можливості усвідомлення художньої картини світу. Творче мислення виступає і основою творчого процесу.

Ключові слова: мислення, творче мислення, творчі якості, музично-творча діяльність, вчитель музичного мистецтва.

Динамічні зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві не оминають освіту і культуру. Відповідно, на якісно новий рівень виходять і вимоги до підготовки педагогічних кадрів, зокрема вчителів музичного мистецтва, які спрямовані на підвищення їх професійної майстерності.

Щоб побудувати гуманістичну, національну школу, необхідно плекати яскраву особистість учителя, і це повинен бути саме творчо мислячий педагог, здатний до розвитку здібностей та таланту дитини, націлений на розкриття творчого потенціалу, збереження її індивідуальності. У цьому контексті В. Загвязинський слушно зауважував, що вчительська професія здавна вважається творчою, але об'єктивна потреба у масовій педагогічній творчості особливо яскраво виявилася в наші дні [2, с. 70].